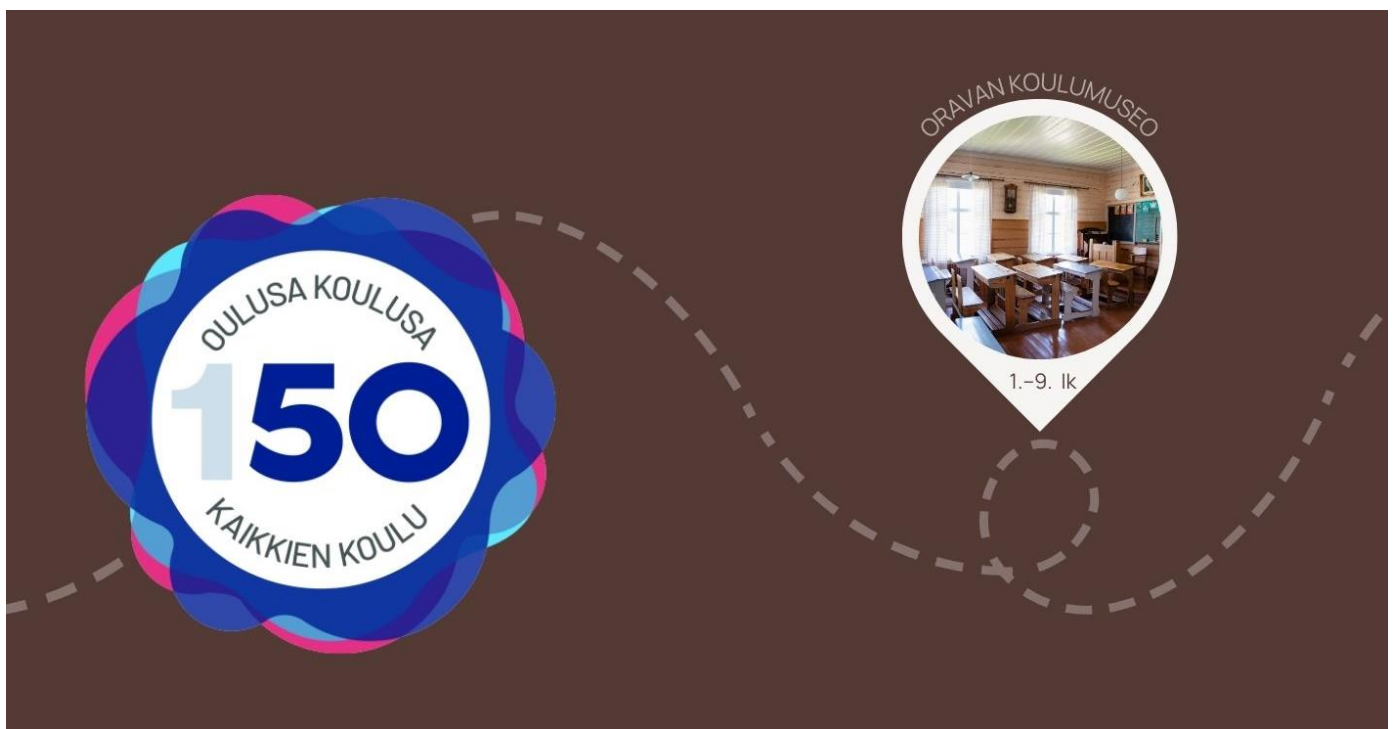

Opettajan ohje

Oravan koulumuseon virtuaalinäyttely

Museo- ja tiedereitti
Oppilaan kulttuuripolku

Sisällysluettelo

Johdanto	3
Ohje Matterportin käyttöön	4
Näkymät	4
Tekstien ja niiden yhteydessä olevien tehtävien tasot	5
Teksti- ja esinepallerot.....	6
Tekstit ja tehtävät	7
Kansakoululaitos ja peruskoulu Oulussa.....	8
Aikajana Oulun koululaitosten tärkeimmistä hetkistä.....	8
Tekstit ja tehtävät.....	9
Tervetuloa Oravan koulumuseoon!	9
Tästä ovesta päästään vintille	11
Käsienpesupaikka	12
Opetusmateriaalit.....	14
Koulukirjat	15
Oppiaineet	17
Kouluruokailu.....	18
Miten ennen kansakoulua käytiin koulua?	20
Kansakoululaitoksen perustaminen ja oppivelvollisuus	21
Mitä kansakoulun jälkeen?	22
Opettajan apulaiset eli järjestäjät	23
Välitunnit	24
Kouluun lauantaisin, syksyllä perunannostolomalle ja talvella hiihtämään.....	25
Kurinpito	26
Koulunkäynti sotien aikana.....	27
Tytöt ja pojat.....	28
Lukutaito.....	28
Terveystieteidenhuolto.....	30
Koulumatkat ja asuntolat	30
Opettajat.....	32
Huoneiden lämmittäminen	32
Lisätietovinkkejä	35

Johdanto

Hyvää oululaisen kansakoulun ja peruskoulun juhluvuotta!

Vuonna 2024 tulee kuluneeksi 150 vuotta siitä, kun Ouluun perustettiin kaksi ensimmäistä kansakoulua vuonna 1874. Sata vuotta myöhemmin vuonna 1974 kansakoululaitos lakkautettiin ja päästiin toteuttamaan pitkän suunnittelun tulosta; nykyistä peruskoulua.

Juhlavuoden kunniaksi Pohjois-Pohjanmaan museo on toteuttanut virtuaalinäyttelyn Oulun museo- ja tiedekeskukseen kuuluvasta Oravan koulumuseosta. Museo sijaitsee Haukiputaalla Kellossa entisen Oravan koulun tiloissa. Oravan koulu perustettiin vuonna 1893 Haukiputaan kunnan toiseksi kunnalliseksi kansakouluksi.

Vuonna 1983 koulun vanha veistoluokka ja osa opettajan asuntoa muutettiin museoksi. Museossa on 1920-luvun tyyliin sisustettu luokkahuone sekä opettajan asunto keittiöineen ja kamareineen.

Museon tilat on kuvattu Matterport 360-tekniikalla, ja asuntoilmoituksistakin tutulla Matterportin käyttöliittymällä on mahdollista liikkua tilassa virtuaalisesti. Virtuaalinäyttelyssä voi tutustua museon esinekokoelmaan ja kansakoululaitoksen historiaan. Lisäksi tilaan on sijoitettu tehtäviä, jotka sopivat eri luokka-asteiden oppilaille. Kuvituksena näyttelyssä on käytetty taideteoksia Oulun taidemuseon kokoelmista.

Virtuaalinäyttelyssä voi vierailta joko yhdessä luokan kanssa heijastamalla koko ruudun näkymä valkokankaalle tai itsenäisesti tai pienissä ryhmissä tutustumalla. Itsenäistä tai pienen ryhmän kanssa tehtävää vierailua suosittelemme erityisesti vanhemmille oppilaille.

Tässä opettajan ohjeessa on ohje virtuaalinäyttelyalustan eli Matterportin käyttöön, lyhyesti historiaa Oulun kouluhistoriasta, kaikki virtuaalinäyttelyssä olevat tekstit lisätietoineen sekä lukuvinkkilista.

Mukavia hetkiä näyttelyyn toivottavat
Museo- ja tiedereitin koordinaattorit Riina ja Emmi!

P.S. Annathan meille palautetta näyttelystä! Linkin palautelomakkeeseen löydät Oravan virtuaalinäyttelyn sivulta.

Ohje Matterportin käyttöön

Avaa Oravan koulumuseon virtuaalinäyttelyn sivu osoitteesta

<https://oulunmuseojatiedekeskus.fi/services/1-9-lk-oravan-koulumuseon-virtuaalinayttely/>.

Sivun alalaidassa on upotuksena Matterport-ikkuna.

Klikkaa keskellä olevaa play-nappia käynnistääksesi virtuaalinäyttelyn (Kuva 1).

*Kuva 1
Matterport-
ikkuna ja
keskellä
oleva play-
nappi.*

Matterport vie käyttäjän Oravan koulumuseon etuovelle.

NÄKYMÄT

Oletusnäkyminä on tutkailunäkymä ("Explore 3D Space"), jossa voi liikkua lattiasa olevia haalean valkoisia renkaita klikkaamalla. Katselusuuntaa voi säätää hiirellä raahaamalla; nappaa kiinni hiiren vasemmalla napilla mistä vain ja liikuta hiirtä.

Näkymän vaihtaminen: kuvakkeet ruudun vasemmassa laidassa.

Muut näkymät:

Nukkekotinäkymä ("View Dollhouse"): koko virtuaalinäyttely näkyy valitsemastasi suunnasta. Katselusuuntaa voi tässä näkymässä säätää hiiren vasemmalla napilla raahaamalla. Näyttelyn ympäri voi kiertää hiiren oikealla napilla raahaamalla. Tässä näkymässä esine- ja tekstipallerot kannattaa piilottaa. Ohje siitä jäljempänä.

Pohjapiirrosnäkymä ("View Floorplan"): koko virtuaalinäyttely näkyy ylhäältä. Katselusuuntaa voi vaihtaa samoin kuin nukkekotinäkymässä.

Zoomaaminen jokaisessa näkymässä: vieritä hiiren rullaa.

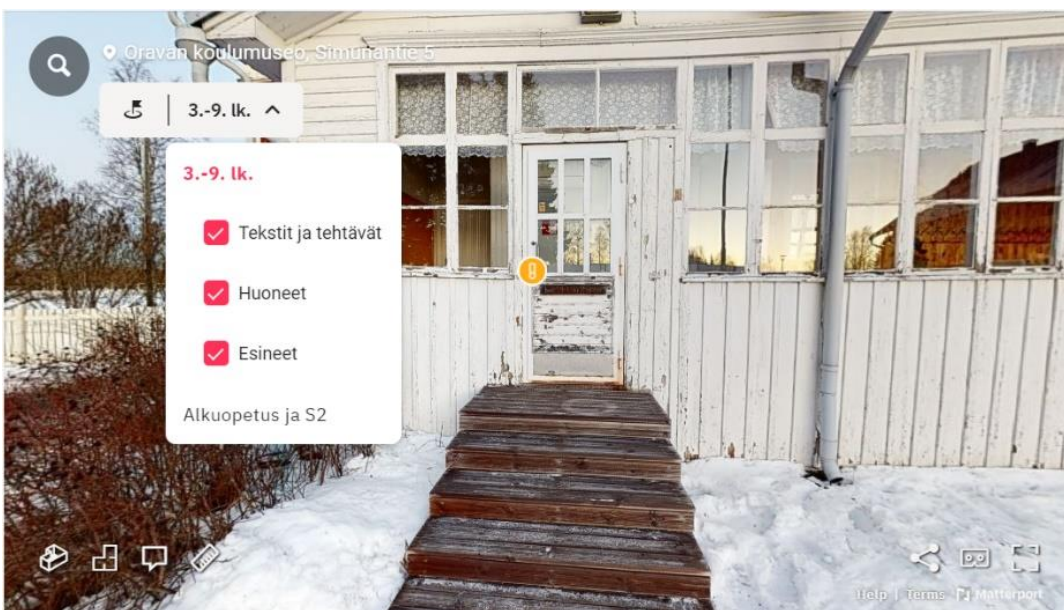
Paluu aloituspisteeseen eli koulumuseon etuovelle: vasemman yläkulman lipun kuva.

Koko näytön tila: nettisivun Matterport-upotuksen saa näkymään koko näytöllä oikean alalaidan reunimmaisesta kuvakkeesta ("View Fullscreen").

TEKSTIEN JA NIIDEN YHTEYDESSÄ OLEVIEN TEHTÄVIEN TASOT

Tekstit ja tehtävät on jaoteltu alkuopetukseen ja suomea toisena kielenä opiskeleville ("Alkuopetus ja S") sekä muille käyttäjille ("3.-9. lk.") omille tasoilleen.

Vaihda tasoa klikkaamalla vasemman ylälaidan alaspäinvalikkoon ja valitse oikea taso. Voit samasta valikosta halutessasi piilottaa näyttelyssä olevat teksti- ja esinepallerot. Tämä on hyödyllistä erityisesti nukkekoti- ja pohjapiirrosnäkymissä, kun halutaan tarkastella itse tilaa. (Kuva 2.)

Kuva 2 Tason vaihtaminen.

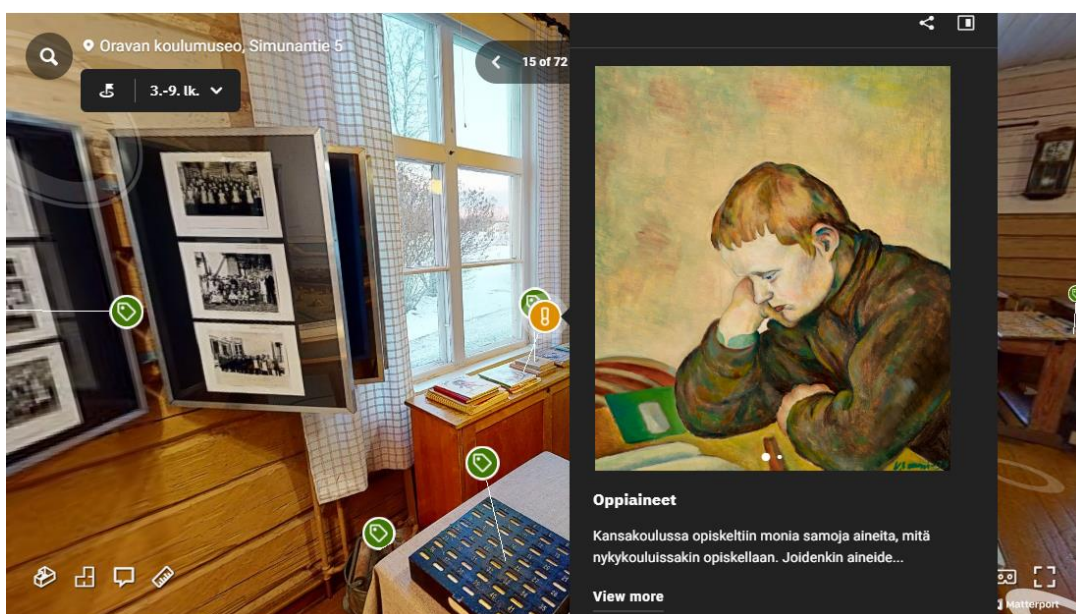
TEKSTI- JA ESINEPALLEROT

Näyttelyyn on sijoitettu sopiviin paikkoihin esinepalleroita (vihreät lapun kuvalla) sekä teksti- ja tehtäväpalleroita (keltainen huutomerkkin kuvalla) (Kuva 3).

Kuva 3 Museon sisällä. Esine- sekä teksti- ja tehtäväpallerot ovat näkyvillä.

Kun palleron päälle siirtyy hiirellä, hyppää näkyviin mustalla pohjalla oleva esikatselukortti (Kuva 4).

Kuva 4 Mustapohjainen esikatselukortti näkyvillä.

TEKSTIT JA TEHTÄVÄT

Kortin alalaidassa oleva "View more" -linkkiä tai mitä tahansa muuta kortin kohtaa klikkaamalla avautuu varsinainen valkopohjainen kortti, jossa on ensin mahdollinen kuva Oulun taidemuseon kokoelmateoksesta, kortin aiheen otsikko, tekstiä, mahdolliset tehtävä ja lopussa taideteoksen teostekstit.

Kortin sisältöjä voi vierittää hiiren rullalla.

Teosteksteissä on ensin taiteilijan nimi (sukunimi, etunimi), teoksen nimi, käytetty tekniikka, kokoelma, johon teos kuuluu ja kuvan kuvaajan nimi.

Kortti suljetaan klikkaamalla sen vasemmassa ylälaidassa olevaa ruksia ("Close").

Kaikkien näyttelyssä olevien korttien välillä on mahdollista liikkua myös korttien ylälaidalla olevien nuolien avulla, mutta suosittelemme liikkumaan tilassa ja avaamaan kortit palleroiden kautta. (Kuva 5 ja 6.)

Kuva 5 Valkopohjainen kortti näkyvillä.

Kuva 6 Ihan alimmaisena kortissa nähtävillä kuvana olleen taideteoksen tiedot.

Kansakoululaitos ja peruskoulu Oulussa

Oulun ensimmäiset kaksi kansakoulua sijaitsivat Heinäpäässä ja Kajaanintullissa. Yksityisiä kouluja kaupungissa oli ollut jo kauan, mutta nämä kaksi olivat ensimmäiset kunnalliset koulut. Oppilasmäärä kouluissa oli ensimmäisenä vuonna yhteensä 190 koululaista ja neljä opettajaa. Asukasmäärän kasvaessa perustettiin myöhemmin vielä kolme koulua lisää. Suomenkielisten koulujen ohella ruotsinkielisille lapsille oli oma kansakoulunsa. Tämä kuitenkin lakkautettiin vuonna 1936 oppilasmäärän puutteesta.

Ennen vuonna 1921 säädettyä yleistä oppivelvollisuuslakia Oulussa mietittiin kunnallista oppipakkoa jo vuonna 1905. Oulun kaupunki alkoi myös toimittamaan varhain vähävaraisille oppilaille tarvittavia kouluvälineitä, ennen kuin se tuli virallisesti lain mukaan pakolliseksi. Aikaisessa vaiheessa kiinnitettiin huomiota myös lasten erityistarpeisiin, ja vuonna 1890 perustettiin kansakouluun erityinen luokka "heikkolahjaisille ja pahantapaisille oppilaille".

Sota-aikana tilojen ja opettajien puute vaivasi kansakoululaitosta. Sotien jälkeen suuret ikäluokat kasvattivat oppivelvollisten määrää huomattavasti, minkä seurauksena Ouluun perustettiin huimat 17 uutta koulua 1950-luvulta alkaen. Samalla vuosikymmenellä oululaiset oppilaat pääsivät osaksi koulun tarjoamaa ilmaista hammashoitojärjestelmää.

Peruskoulumuutos toteutettiin Oulussa yhtenä ensimmäisistä Suomen kaupungeista vuonna 1974. Ala-asteita oli tällöin 25 ja yläasteita 12. Oppilasmäärä kouluissa lähenteli noin 13 800 oppilasta.

AIKAJANA OULUN KOULULAITOSTEN TÄRKEIMMISTÄ HETKISTÄ

- Noin 1612 Ouluun perustetaan ensimmäinen kaupungin koulu Ruotsin kuninkaan siunauksella
- 1800-luvun puolivälissä ylläpidetään useita eri yksityisten tahojen pitämiä kouluja (osa porvarisperheiden lapsille, osa tytöille, osa ilmaisia köyhien perheiden lapsille)
- 1864 Ouluun perustetaan Merikoulu, josta valmistui merikapteeneja, perämiehiä ja Itämeren kippareita
- 1874 kaksi ensimmäistä kansakoulua perustetaan
- 1921 yleinen oppivelvollisuuslaki säädetään
- 1958 Oulun yliopisto perustetaan
- 1974 kansakoulut muutetaan peruskouluiksi

Tekstit ja tehtävät

Näyttelyn keltaisissa palleroissa olevat tekstit on virtuaalivierailun suunnittelemiseksi koottu tähän. Pitkä teksti tarkoittaa 3.–9. lk. tasossa olevia tekstejä ja lyhyt teksti alkuopetuksen ja S2:n tasossa olevia tekstejä. Pitkissä teksteissä on alkuopetuksenkin opettajille hyvää taustatietoa aiheesta. Joissakin kohdissa pitkää ja lyhyttä ei ole erikseen.

Joidenkin tehtävien jälkeen on lisäksi opettajalle lisätietoa tehtävän tekoa varten. Näitä tekstejä ei ole virtuaalinäyttelyssä.

Tehtävien alussa oleva suositusluokka-aste on vain viitteellinen, ja tehtäviä saa tehdä vapaasti.

TERVETULOA ORAVAN KOULUMUSEOON!

Paikka: ulko-oven ovenkahva

Pitkä teksti

Tässä rakennuksessa aloitti Haukiputaan kunnan toinen koulu vuonna 1893. Virallisesti koulun nimi oli Pohjois-Kellon koulu, mutta sitä kutsuttiin myös Oravan kouluksi, koska paikka oli ollut alun perin osa Oravan maatilaa.

Ensimmäisenä kouluvuonna koulussa aloitti yhteensä 62 oppilasta yhden opettajan johdolla. Aika pian oppilaita ilmoittautui enemmän, joten palkattiin toinen opettaja ja myös luokahuoneita rakennettiin lisää pariinkin otteeseen.

Vuonna 1983 koulun vanhin osa päätettiin muuttaa koulumuseoksi. Museossa on kolme huonetta ja se on sisustettu esittämään 1920-luvun koululuokkaa sekä opettajan kamaria ja keittiötä. Ennen museota luokahuoneen tilalla oli koulun veisto- eli puukäsityöluokka. Opettajan kamari ja keittiö olivat samalla paikalla, mutta alun perin opettajan asuntoon kuuluivat lisäksi vierashuone ja tilava eteinen.

Koulu jatkoi toimintaansa rakennuksen uudemmissa osissa 2010-luvulle asti, minkä jälkeen tiloissa toimi päiväkotinäyttely.

Lyhyt teksti

Tässä rakennuksessa aloitti Haukiputaan kunnan toinen koulu vuonna 1893. Koulua kutsuttiin Oravan kouluksi. Ensimmäisenä kouluvuonna koulussa oli 62 oppilasta ja vain yksi opettaja. Myöhemmin kouluun palkattiin myös toinen opettaja ja luokahuoneita rakennettiin lisää.

Vuonna 1983 koulun vanhin osa muutettiin koulumuseoksi. Ennen luokkahuoneen tilalla oli koulun puukäsityöluokka. Opettajan kamari ja keittiö olivat samalla paikalla. Lisäksi opettajan asuntoon kuuluivat vierashuone ja eteinen.

Tehtävä (1–9. lk.)

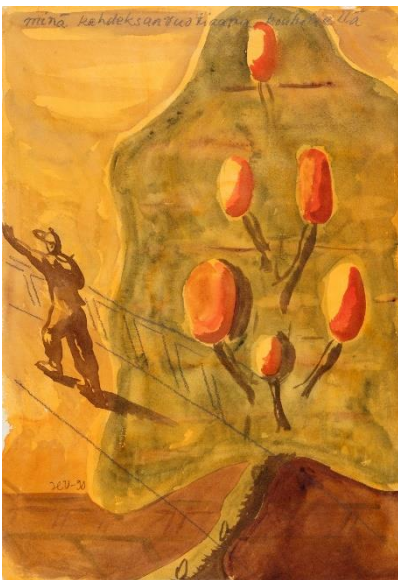
Pohdi alla olevia kysymyksiä.

- Kuinka monta oppilasta sinun luokallasi on?
- Miten koulunkäynti sujuisi, jos luokallasi olisikin 62 oppilasta?
- Miten luokat ovat voineet olla niin suuria? Miksi luokat ovat nykyään pienempiä?
- Entä mitä kamari tarkoittaa?

Lisätietoa

Oravan koulun perustamisen aikaan säädösten mukaan kouluissa piti olla yksi opettaja 50:ttä lasta kohden. Oravan koulussa olisi siis pitänyt jo heti aluksi olla kaksi opettajaa, mutta jostain syystä näin ei tehty tai ei pystytty tekemään. Syynä on voinut olla esimerkiksi varojen puute, opettajapula tai se, että oppilasmäärä tuli lopulta yllätyksenä. Muutaman vuoden päästä kouluun kuitenkin saatiin toinen opettaja ja suhdeluku parantui.

Taideteos

Väisänen, Hannu
Minä kahdeksanvuotiaana koulutiellä, 1990
Akvarelli paperille
Oulun taidemuseo
Kuvaaja: Mika Friman

TÄSTÄ OVESTA PÄÄSTÄÄN VINTILLE

Paikka: eteisen ovi portaikkoon

Pitkä teksti

Koulurakennuksissa asui usein vuokralaisia. Tiedetään, että Oravan koulurakennuksessa on parhaimmillaan asunut yhtä aikaa neljä eri perhettä. Erityisesti ullakkohuoneet olivat hyviä vuokrahuoneiksi, koska niitä oli pienen koon ja matalan katon vuoksi vaikeaa käyttää luokkahuoneina.

Yksi Oravan koulun vuokralaisista on ollut talonmies, joka samalla on myös hoitanut rakennuksen huoltotöitä ja luultavasti myös lämmittänyt koululuokkia. Ennen öljylämmityksen asentamista Oravan koulun luokat lämmitettiin polttamalla puita uuneissa.

Opettaja oli sen verran arvovaltainen vuokralainen, että hän sai useampihuoneisen asunnon pohjakerroksesta. Opettajien asuminen koululla oli yleistä. He saattoivat tulla muilta paikkakunnilta, eikä heillä ollut kylällä valmiiksi asuntoa. Kunnat usein päättivätkin järjestää opettajille asunnot koulujen yhteyteen. Opettajista oli pulaa ja tällä tavalla työpaikka saatiin myös houkuttelevammaksi.

Oravan koululla on asunut myös poliisi ja sairaanhoitaja.

Lyhyt teksti

Koulurakennuksissa asui usein vuokralaisia. Oravan koulurakennuksessa on parhaimmillaan asunut yhtä aikaa neljä eri perhettä. Yksi Oravan koulun vuokralaisista oli talonmies, joka myös hoiti koulurakennuksen huoltotöitä ja luultavasti myös lämmitti koululuokkia.

Opettajien asuminen koululla oli yleistä. Kunnat järjestivät opettajille asunnot koulujen yhteyteen. Opettajista oli pulaa ja asuntoa tarjoamalla työpaikasta saatiin houkuttelevampi. Oravan koululla on asunut myös poliisi ja sairaanhoitaja.

Taideteos

Kaurila, Lyyli
Oppituntien jälkeen, 1950
öljy kankaalle
Oulun kaupungin kokoelma
Kuvaaja: Mika Friman

KÄSIENPESUPAIKKA

Paikka: eteisen käsienpesupaikka

Pitkä teksti

Ennen kunnollista terveydenhuoltoa, antibiootteja ja kattavia rokotuksia hyvä hygienia oli lähes ainoa tapa estää tautien leviämistä. Koska tietoa bakteereista ja viruksista oli varsinkin maaseudulla huonosti, eivät koululaiset ja heidän vanhempansa välttämättä tienneet - eivätkä oikein uskoneetkaan - puhtauden merkitykseen. Kouluissa tästä huolestuttiin, ja yhdeksi koulun tehtäväksi tulikin opettaa lapsille hyvää hygieniaa.

Kouluissa kädet pestiin sisään tullessa ja ennen ruokailua. Usein tapana oli tehdä päivittäisiä käsi- ja kynsitarkastuksia. Niissä opettaja tarkasti jokaisen oppilaan käsien puhtauden, kynsien pituuden ja sen, oliko niiden alla likaa. Puhtauden laiminlyönyt passitettiin takaisin pesulle ja kynnenleikkuuseen. Myös nenäliinan puhtaus, hiusten pituus ja täitilanne tarkastettiin ajoittain.

Lyhyt teksti

Ennen kunnollista terveydenhuoltoa hyvä hygienia oli lähes ainoa tapa estää tautien leviämistä. Tietoa taudinaiheuttajista oli varsinkin maaseudulla huonosti. Kouluissa tästä huolestuttiin, ja yhdeksi koulun tehtäväksi tulikin opettaa lapsille hyvää hygieniaa.

Kouluissa kädet pestiin sisään tullessa ja ennen ruokailua. Usein tapana oli tehdä päivittäisiä käsi- ja kynsitarkastuksia. Puhtauden laiminlyönyt passitettiin takaisin käsienpesulle ja kynnenleikkuuseen. Myös nenäliinan puhtaus, hiusten pituus ja täitilanne tarkastettiin ajoittain.

Tehtävä (7–9.lk.)

Etsi tietoa seuraavista Suomessa jo harvinaisista tai kokonaan hävitetyistä taudeista. Valitse ainakin yksi.

- tuberkuloosi
- isorokko
- tuhkarokko
- polio
- kolera
- sikotauti
- hinkuyskä
- vihuriokko
- kurkkumätä
- espanjantauti

Selvitä esimerkiksi:

- aiheutuuko tauti bakteerista vai viruksesta
- miten ja kuinka helposti se tarttuu
- mitkä sen oireet ovat
- miten tautia voidaan hoitaa (ennen ja nykyään)
- mitkä keinot johtivat taudin merkittävään vähenemiseen tai häviämiseen
- milloin tauti hävisi tai kuinka usein sitä vielä todetaan, jos tauti ei ole kokonaan hävinnyt

Kiinnitä huomiota siihen, että käytätte hyviä ja luotettavia lähteitä.

Lisätietoa

Tehtävä voidaan toteuttaa esimerkiksi tiedonhankintatehtävänä tai posterimuotoisena ryhmätyönä. Tehtävän halutun laajuuden mukaan kysymyksiä voidaan lisätä.

Esimerkiksi:

- Onko tauti aiheuttanut laajoja epidemioita tai pandemioita, ja jos, milloin? (epidemia = paikallinen sairastapauksien lisääntyminen, pandemia = sairastapaukset ulottuvat maanosien yli ja uhkaavat terveydenhuollon kantokykyä)
- Millaisia vaikutuksia taudin aiheuttamilla epidemioilla tai pandemioilla on ollut historiassa?
- Aiheuttaako tauti vaikeita jälkitauteja?
- Millaisia vaarallisia tauteja nykyisin on liikkeellä ja mitä niille voisi tehdä?
- Jos tautia esiintyy vielä maapallolla, millaisia keinoja tulisi tehdä sen kitkemiseksi?
- Tässä tehtävässä hyvä yhteys YK:n Agenda2030:een <https://kestavakehitys.fi/agenda-2030> ja erityisesti tavoitteeseen numero 3. Terveyttä ja hyvinvointia <https://kestavakehitys.fi/web/kestava-kehitys/agenda2030/tavoite-3>

Linkit tauteja käsitteleviin Terveyskirjaston tai THL:n artikkeleihin:

- Tuberkuloosi: <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk00611/tuberkuloosi?q=tuberkuloosi>
- Isorokko: <https://thl.fi/aiheet/infektiotaudit-ja-rokotukset/taudit-ja-torjunta/taudit-ja-taudinaiheuttajat-a-o/isorokko>
- Tuhkarokko: <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk00612/tuhkarokko-morbilli>
- Polio: <https://thl.fi/aiheet/infektiotaudit-ja-rokotukset/taudit-ja-torjunta/taudit-ja-taudinaiheuttajat-a-o/polio>
- Kolera: <https://www.terveyskirjasto.fi/mat00042/kolera?q=kolera>
- Sikotauti: <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk00607>
- Hinkuyskä: <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk00129>
- Vihurirokko: <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk00614/vihurirokko-rubella>
- Kurkkumätä: <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk00579>

- Espanjantauti: <https://www.duodecimlehti.fi/duo95933>,
<https://www.terveyskirjasto.fi/dlk00791>
-

OPETUSMATERIAALIT

Paikka: opetustaulu luokahuoneen oven päällä

Pitkä teksti

”Tämä eläin asuu Afrikan savanneilla. Se näyttää suurelta kullanuskealta kissalta, jonka urospuolisilla yksilöillä on punaruskea muhkea harja kaulansa ympärillä.”

Jokainen nykyoppilas tietysti tunnistaa kuvauksesta leijonan ja osaa kuvitella sen ulkonäön oikeanlaiseksi, koska olemme nähneet jo pienestä pitäen kuvia ja videoita leijonista. Jotkut ovat ehkä nähneet ihan ihka elävän leijonan!

Kuvittele, että et olisi koskaan nähnyt kuvaa leijonasta ja opettaja yrittäisi kertoa siitä sinulle ilman kuvaa tai piirrosta. Aika paljon jäisi mielikuvituksen ja sopivien sanavalintojen varaan!

Aivan vanhimmissa kouluissa tilanne oli tämänlainen. 1900-luvun alussa erilaisten opetusvälineiden tarjonta onneksi alkoi parantua ja kouluihin saatiin fysiikan ja kemian havaintovälineitä ja kuvatauluja eli opetustauluja eri aiheista. Sotien jälkeen tekniikka kehittyi ja kouluissa alettiin katsella kuvia raina- ja myöhemmin diaheittimillä. Liikkuvaa kuvaa pystyttiin katsomaan elokuvaprojektoreilla.

Lyhyt teksti

”Tämä eläin asuu Afrikan savanneilla. Se näyttää suurelta kullanuskealta kissalta, jonka urospuolisilla yksilöillä on punaruskea muhkea harja kaulansa ympärillä.”

Jokainen nykyoppilas tietysti tunnistaa kuvauksesta leijonan ja osaa kuvitella sen ulkonäön oikeanlaiseksi, koska olemme nähneet jo lapsena kuvia ja videoita leijonista. Jotkut ovat ehkä nähneet ihka elävän leijonan!

Kuvittele, että et olisi koskaan nähnyt kuvaa leijonasta ja opettaja yrittäisi kertoa siitä sinulle ilman kuvaa tai piirrosta. Aika paljon jäisi mielikuvituksen ja sopivien sanavalintojen varaan.

Aivan vanhimmissa kouluissa ei ollut paljoa opetusvälineitä. Myöhemmin niitä onneksi saatiin ja tekniikkakin kehittyi. Rainaheittimillä pystyttiin katsomaan kuvia ja myös piirtoheittimillä. Elokuvaprojektorilla voitiin katsoa liikkuvaa kuvaa.

Tehtävä 1. (1–9.lk.)

Yritä selittää kaverille ilman mitään havaintovälineitä ilmiö, jota olet viimeksi opiskellut ympäristötiedon tunnilla. Yritä myös olla käyttämättä käsiäsi. Mitä huomaatte?

Tehtävä 2. (1–9.lk.)

Piirrä kaverisi selkään sormella jokin eläin. Kaverisi yrittää arvata, mikä eläin on kyseessä. Vaihdelkaa vuoroja.

Taideteos

Törmänen, Veikko
Mitta-asetelma, 1980
akvarelli ja guassi paperille
Oulun kaupungin kokoelma
Kuvaaja: Mika Friman

KOULUKIRJAT

Paikka: kirjakaappi

Pitkä teksti

Kansakouluopetuksen alkuaikoina koulukirjoista oli paha pula. Niitä kirjoitettiin ja painettiin vain pieniä määriä ja ne olivat kalliita. Kuntien ei myöskään ollut säädösten mukaan pakko hankkia kirjoja ja joidenkin opetuksen järjestäjien mielestä koulutilan ja opettajan hankkiminenkin oli jo riittävä panostus kansan opetukseen.

Perheillä puolestaan ei välttämättä ollut rahaa hankkia itse kalliita kirjoja. Ajan kuluessa koulukirjojen tarjonta suureni ja valtion tuki kunnille kasvoi, joten niitä pystyttiin hankkimaan helpommin. Koulukirjat ja muut koulutarvikkeet tulivat oppilaille maksuttomiksi vuoden 1921 oppivelvollisuuslain säätämisen jälkeen.

Tehtäviä ja muistiinpanoja tehtiin paljon vihkoihin. Myöhemmin tuli myös erillisiä tehtäväkirjoja. Kouluissa oli määräysten mukaan oltava myös oppilaskirjasto, josta saattoi lainata erilaisia kirjoja vapaa-aikana luettavaksi.

Lyhyt teksti

Kansakouluopetuksen alkuaikoina koulukirjoista oli pulaa. Koulukirjoja kirjoitettiin ja painettiin vain pieniä määriä ja ne olivat kalliita. Kuntien ei myöskään ollut säädösten mukaan pakko hankkia kirjoja. Joidenkin opetuksen järjestäjien mielestä koulutilan ja opettajan hankkiminenkin oli jo riittävä panostus kansanopetukseen.

Perheillä ei välttämättä ollut rahaa hankkia itse kalliita koulukirjoja.

Ajan kuluessa koulukirjojen tarjonta suureni ja valtion tuki kunnille kasvoi, joten niitä pystyttiin hankkimaan helpommin. Tehtäviä ja muistiinpanoja tehtiin paljon vihkoihin. Myöhemmin tuli myös erillisiä tehtäväkirjoja.

Tehtävä 1. (5–9. lk.)

Yksi ensimmäisistä koulukirjoista oli Zakarias Topeliuksen kirjoittama Maamme kirja. Siinä Topelius esittelee Suomea ja mielestään maallemme erityisiä asioita. Voit tutustua sarjan toisen osan digitoituun versioon Kansalliskirjaston sivuilla:

<https://s1.doria.fi/helmi/bk/1800/fem19980049/slides/001.html>

Katso kirjan sisällysluettelo ja kerro, millaisia asioita Topelius halusi tuoda esille Suomesta. Mistä aiheista sinä kirjoittaisit nykyistä Suomea käsittelevään kirjaan? Olisiko näkökulma erilainen? Millä tavalla?

Tehtävä 2. (5–9. lk.)

Tuohon aikaan kirjanpainannassa käytettiin fraktuuraksi kutsuttua fonttia. Fraktuura voi nykyään olla hieman hankalasti luettavaa, koska jotkin kirjaimet eivät näytä yhtään samalta, kuin miltä ne tänä päivänä näyttävät.

Valitse jokin Kansalliskirjaston sanomalehtiarkistosta löytyvän Oulun Wiikko-Sanomia -lehdistä ja yritä lukea artikkeleiden otsikoita ja itse artikkeleita.

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/titles/1457-4527?display=THUMB&year=1879>

Käytä fraktuuran tulkitsemiseen apuna vanhaa Aapista.

https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/119723/Aapinen_alkeisopetusta_varten.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Aapisen keskimmäiset kirjaimet on kirjoitettu fraktuuralla. Alla punaisella alleviivattuna.

Taideteos

Herstad, Nanna
Ikkuna, 1982
Litografia
Oulun taidemuseo
Kuvaaja: Anu Mykkänen

OPPIAINEET

Paikka: kirjat luokkahuoneen pöydällä

Kansakoulussa opiskeltiin monia samoja aineita, mitä nykypäiväisissäkin opiskellaan. Joidenkin aineiden nimitys saattoi kuitenkin ennen olla toisenlainen. Oppiaineiden tuntimäärät ja sisällöt muuttuvat ajan mukana.

Kansakoulun oppiaineita:

Äidinkieli

Uskonto

Historia

Käsityöt

Kotiseutuoppi (ympäristöoppi ja maantieto)

Laskenta ja mittausoppi (matematiikka ja geometria)

Luonnonoppi (fysiikka ja kemia)

Laulu

Voimistelu (liikunta)

Lisäksi opettajat arvioivat käytöstä sekä huolellisuutta ja tarkkuutta.

Tehtävä 1. (1–9. lk.)

Katso Finna.fi:stä erään oppilaan kansakoulun päästötodistus. Miten oppilas oli mielestäsi menestynyt koulussa? Miten tämä todistus eroaa sinun viimeksi saamastasi todistuksesta?

https://www.finna.fi/Record/nurmijarvi_mui.mui-103363?sid=4071123164

Tehtävä 2. (3–9. lk.)

Kouluhallitus julkaisi vuonna 1931 tyyppikirjaimiston, jonka mukaan kaikki opettelivat kirjoittamaan kaunokirjoitusta. Kokeile kirjoittaa oma nimesi tyyppikirjaimia käyttäen.

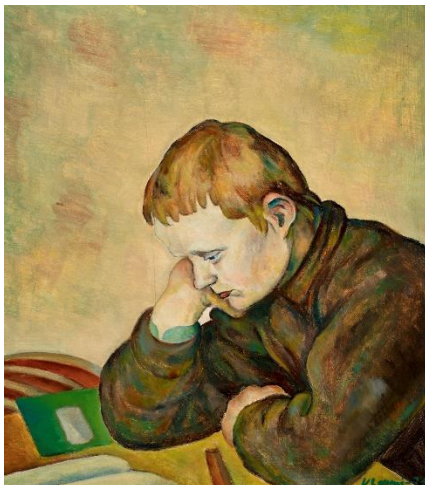
Katso vanhasta Aapisesta mallia kirjainten kirjoittamiseen.

https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/119723/Aapinen_alkeisopetusta_varten.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Aapisen oikeanpuolimmaisat kirjaimet on kirjoitettu kaunokirjoituksen tyyppikirjaimilla. Alla punaisella alleviivattuna.

Taideteos

Lampi, Vilho
Lukeva poika, 1933
Öljy vanerille
Oulun taidemuseo
Kuvaaja: Mika Friman

KOULURUOKAILU

Paikka: keittiön kaappi

Pitkä teksti

Kansakoulujen alkuaikojen koululaiset söivät koulupäivän aikana omia eväitään. Evääksi pakattiin yleensä leipää ja maitoa – jos oli mistä pakata. Varsinkin pula-aikoina perheissä oli puutetta ruuasta ja koululaisen reppuun saatettiin saada mukaan juuri ja juuri palanen kuivaa leipää. Aivan köyhimmät lapset joutuvat pärjäämään koko päivän ilman ruokaa.

Huonoilla eväillä opiskelu oli tietysti uuvuttavaa ja oppiminen kärsi. Useissa kunnissa alettiinkin jo 1900-luvun alussa järjestämään kouluihin ilmaista kouluruokailua. Aluksi se saattoi olla pelkkä maitolasillinen omien eväiden lisäksi tai leipää ja maitoa, mutta joissakin paikoissa pystyttiin pian jo tarjoamaan keittoakin. Rahat ruokaan saatiin yleensä kuntalaisten lahjoituksista tai varakkaampien oppilaiden ruokamaksuista.

Haukiputaalla koulujen johtokunta päätti vuonna 1929, että kouluihin aletaan perustaa keittoloita. Päätettiin myös, että köyhille ja pitkän koulumatkan takaa kulkeville lapsille tarjotaan tarvittaessa leipää ja maitoa, vaikka keittolaa ei juuri siihen kouluun voisikaan perustaa. Kaikille ilmainen kouluruokailu hyväksyttiin kunnanvaltuustossa lopulta vuonna 1937.

Kaikissa Suomen kouluissa kaikille ilmainen kouluruokailu tuli pakolliseksi vuonna 1948.

Lyhyt teksti

Kansakoulujen alkuaikojen koululaiset söivät koulupäivän aikana omia eväitään. Pula-aikoina perheissä oli puutetta ruuasta ja koululaisten reppuun saatettiin saada mukaan juuri ja juuri palanen kuivaa leipää. Aivan köyhimmät lapset joutuivat pärjäämään koko päivän ilman ruokaa. Huonoilla eväillä opiskelu oli tietysti uuvuttavaa ja oppiminen kärsi. Useissa kunnissa alettiinkin jo 1900-luvun alussa järjestämään kouluihin ilmaista kouluruokailua.

Haukiputaalla koulujen johtokunta päätti vuonna 1929, että kouluihin aletaan perustaa keittoloita. Päätettiin myös, että köyhille ja pitkän koulumatkan takaa kulkeville lapsille tarjotaan tarvittaessa leipää ja maitoa. Kaikille ilmainen kouluruokailu hyväksyttiin kunnanvaltuustossa lopulta vuonna 1948.

Jokikylän koulun ruokalista vuodelta 1936:

Maanantai: kaurapuuro

Tiistai: riisivelli

Keskiviikko: hernesoppa

Torstai: riisivelli

Perjantai: kaurapuuro

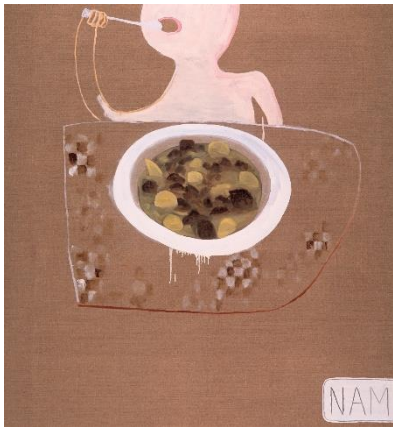
Lauantai: kauravelli

Tehtävä (1–9. lk.)

Pohdi seuraavia kysymyksiä:

- Mikä on lempikouluruokasi?
- Oletko huomannut eron jaksamisessa niiden päivien välillä, jolloin ruoka maistuu tai ei maistu?
- Koetko, että pystyt vaikuttamaan siihen, millaista ruokaa koulussa tarjotaan?
- Onko koulussasi päiviä, jolloin oppilaat saavat toivoa lempiruokiaan?

Taideteos

Kangas, Johannes
Rössypotut, 2000
öljy kankaalle
Oulun taidemuseo
Kuvaaja: Mika Friman

MITEN ENNEN KANSAKOULUA KÄYTIIN KOULUA?

Paikka: Kalevala-taulu opettajan kamarissa

Pitkä teksti

Kouluopetuksen juuret ulottuvat 1500-luvulle munkki Martti Lutheriin. Hän aloitti katolisessa kirkossa uskonpuhdistukseksi kutsutun liikehännän, joka johti lopulta nykyisenlaisen luterilaisen kirkon perustamiseen. Yksi Lutherin pääajatuksista oli, että ihmisten tuli pystyä lukemaan kirkollisia tekstejä itse. Tämä edellytti tietysti lukutaitoa.

Korkeampien säätyjen lapset oppivat lukemaan kotiopettajien avulla ja monissa viroissa luku- ja kirjoitustaito oli välttämätön. Tavalliset ihmiset kuitenkin harvoin osasivat lukea. Monissa seurakunnissa alettiin lukutaidon edistämiseksi pitää lukkarinkouluja eli papin apulaisen pitämiä tuokioita, joissa lapsia opetettiin lukemaan. Joissakin kunnissa perustettiin pitäjänkouluja tai kiertokouluja, joissa opetettiin lukemisen lisäksi myös muita aineita.

Kaupungeissa erilaisia kouluja oli ollut jo kauan, varsinkin varakkaampien perheiden lapsille. Myös isot yritykset saattoivat perustaa kouluja työntekijöidensä lapsille. Esimerkiksi Oulussa Pateniemen yksityinen kansakoulu perustettiin vuonna 1873 alun perin Pateniemen sahan työntekijöiden lapsille.

Tarkoituksena oli, että kansa oppisi lukemaan sen verran, että pystyisi seuraamaan maatalouteen liittyvää kirjallisuutta ja näin parantamaan ja tehostamaan omaa toimintaansa viljelijöinä.

Lyhyt teksti

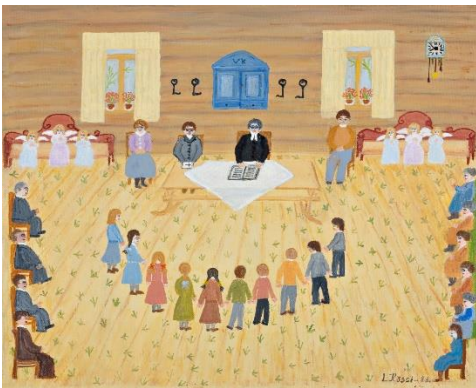
Kouluopetuksen juuret ulottuvat 1500-luvulle munkki Martti Lutheriin. Lutherin pääajatus oli se, että kaikkien tulisi pystyä lukemaan Raamattua itse. Tämä edellytti siis lukutaitoa.

Korkeampien säätyjen lapset oppivat lukemaan kotiopettajien avulla. Tavalliset ihmiset kuitenkin harvoin osasivat lukea. Monissa seurakunnissa opetettiin lapsille lukutaitoa, lisäksi kunnissa perustettiin pitäjänkouluja tai kiertokouluja, joissa opetettiin lukemisen lisäksi myös muita aineita. Kaupungeissa erilaisia kouluja oli ollut jo kauan, varsinkin varakkaampien perheiden lapsille. Myös isot yritykset saattoivat perustaa kouluja työntekijöidensä lapsille.

Tehtävä (1–9. lk.):

Pohdi kaverin kanssa, miksi sinä käyt koulua?

Taideteos

Kössi, Liisa
Rippikouluun pyrkijät, 1988
öljyväri kankaalle
Oulun taidemuseon Heinäsen taidesäätien naivistinen
kokoelma
Kuvaaja: Mika Friman

KANSAKOULULAITOKSEN PERUSTAMINEN JA OPPIVELVOLLISUUS

Paikka: Uno Cygnaeuksen potretti luokan etuseinällä

Pitkä teksti

Ensimmäinen kansakouluasetus annettiin vuonna 1866. Sen mukaan kansan sivistystä olisi parannettava ja sitä varten kaupunkiin piti alkaa perustaa kansakouluja. Maalaiskuntiinkin niitä sai perustaa, mutta pakkoa siihen ei vielä tuolloin ollut.

Aluksi koulut olivat maksullisia, mutta maksusta saattoi saada vapautuksen, jos sitä ei ollut varaa maksaa.

Vuonna 1892 säädöstä päivitettiin niin, että jos kunnan alueella oli yli 30 lasta, jotka haluavat päästä kouluun, oli kunnan pakko perustaa koulu. Oravan koulu perustettiin vuonna 1894 juuri siksi, että alueella alkoi olla niin paljon lapsia, jotka halusivat päästä kouluun.

1900-luvun alussa kansan sivistys alettiin teollistuneessa maailmassa nähdä tärkeänä taloudellisen kilpailun kannalta ja Suomeen ryhdyttiin valmistelemaan oppivelvollisuuslakia eli tekemään koulusta kaikille pakollista. Oppivelvollisuuslaki astui voimaan vuonna 1921 ja se teki kaikista 7–15-vuotiaista lapsista velvollisia käymään koulua.

Lyhyt teksti

Ensimmäinen kansakouluasetus annettiin vuonna 1866. Sen mukaan kaupunkeihin piti alkaa perustaa kansakouluja. Maalaiskuntiinkin niitä sai perustaa, mutta pakkoa siihen ei tuolloin ollut. Aluksi koulut olivat maksullisia, mutta maksusta saattoi saada vapautuksen, jos sitä ei ollut varaa maksaa.

Vuonna 1892 säädöstä päivitettiin niin, että jos kunnan alueella oli yli 30 lasta, jotka haluavat päästä kouluun, oli kunnan pakko perustaa koulu. Oravan koulukin perustettiin vuonna 1894 juuri siksi.

Myöhemmin Suomeen ryhdyttiin valmistelemaan oppivelvollisuuslakia eli tekemään koulusta kaikille pakollista. Oppivelvollisuuslaki astui voimaan vuonna 1921 ja se teki kaikista 7—15-vuotiaista lapsista velvollisia käymään koulua.

Kotitehtävä (1–9. lk.)

Kysy vanhemmiltasi, isovanhemmiltasi, isoisovanhemmiltasi tai muilta läheisiltä aikuisilta, mitä kouluja he ovat käyneet.

MITÄ KANSAKOULUN JÄLKEEN?

Paikka: kirjoituskone opettajan kamarissa

Pitkä teksti

Kansakoulu jakautui ala- ja yläkansakouluun, joista alakansakoulu kesti kaksi vuotta ja yläkansakoulu neljä vuotta. Myöhemmin yläkansakouluun lisättiin vielä viides vuosi.

Kansakoulun neljänneltä luokalta oli mahdollista hakea oppikouluun, joka oli yliopisto-opintoihin valmistava kahdeksanvuotinen koulu. Oppikoulu koostui viisivuotisesta keskikoulusta ja kolmivuotisesta jatkoluokista. Jatkoluokat vastaavat käytännössä nykyistä lukiota. Esimerkiksi Oulun Lyseon lukio oli alun perin kahdeksanvuotinen yksityinen oppikoulu.

Kansakoulun jälkeen joissakin kunnissa tarjottiin jatko-opetusta. Jatko-opetus kesti kahden vuoden ajan ja sitä annettiin muutamana iltana viikossa tai päivisin parin tunnin ajan. Kurssimainen iltaopetus oli yleisempää maaseudulla ja päiväopetus kaupungeissa.

Muita mahdollisia jatko-opiskelupaikkoja:

- eri alojen opistot, kuten maatalous-, sairaanhoito- ja teknillisten alojen opistot
- ammattikoulut
- yliopistot

- opettajaseminaari

Hyvin yleistä oli siirtyä kansakoulusta suoraan työelämään.

Sotien jälkeen Suomessa heräsi halu alkaa uudistaa kansakoulua. Monien vaiheiden jälkeen vuonna 1972 kansakoululaitos lakkautettiin ja siirryttiin nykyiseen peruskoulujärjestelmään.

Tehtävä (1–9. lk.):

Pohdi kaverin kanssa. Mitä aiot tehdä peruskoulun jälkeen? Mikä on unelma-ammattisi?

Taideteos

Tamminen, Seppo
Kotitalouskoulu, 1917
guassi paperille
Oulun taidemuseo
Kuvaaja: Anu Mykkänen

OPETTAJAN APULAISET ELI JÄRJESTÄJÄT

Paikka: pesusieni liitutaululla

Teksti

Kansakoulun alkuvaiheessa järjestäjäksi määrättyjen oppilaiden täytyi huolehtia koulurakennuksen lämmittämisestä ja siisteydestä. Myöhemmässä vaiheessa kouluhin palkattiin talonmiehiä, joiden tehtävänä oli lämmittää rakennusta.

Tiedetään, että Haukiputaan kunta kielsi luokkien siivous-, lämmitys- ja muiden vahtimestarin töiden teettämisen oppilailta vuonna 1928 ja marjojen poimimisen 1950-luvun alussa.

Kansakoulujen parantuessa palkattiin kouluun myös keittäjiä ja siivoajia.

Tehtävä (1–6. lk.):

Jakakaa opettajan johdolla seuraavaksi viikoksi järjestäjät ja seuratkaa, miten se vaikuttaa luokan siisteyteen.

VÄLITUNNIT

Paikka: ikkuna kamarissa

Pitkä teksti

Välitunnit kuuluivat nykyiseen tapaan myös kansakoulujen arkeen. Välitunnit vietettiin ulkona pelaillen ja leikkien. Suosittuja leikkejä olivat erilaiset juoksu- ja pallopelit sekä ruutuhyppely. Talviaikaan saatettiin jopa hiihtää välitunneilla.

Välitunnilla oppilaat pysyivät koulun piha-alueella, kuten tänäkin päivänä. Pienimmissä kouluissa opettaja saattoi työskennellä välitunnit sisätiloissa ja välillä vilkuilla tilannetta ikkunasta.

Lyhyt teksti

Välitunnit kuuluivat nykyiseen tapaan myös kansakoulujen arkeen. Välitunnit vietettiin ulkona pelaillen ja leikkien. Suosittuja leikkejä olivat esimerkiksi erilaiset juoksu- ja pallopelit. Välitunnilla oppilaat pysyivät koulun piha-alueella, kuten tänäkin päivänä.

Tehtävä (1–9. lk.):

Pohdi seuraavia kysymyksiä.

Millaiset ovat teidän välituntienne säännöt?

Mikä on sinun lempipuuhaasi välitunnilla?

Taideteos

Tolonen, Paavo
Keinut, 1983
öljy kankaalle
Oulun kaupungin kokoelma
Kuvaaja: Mika Friman

KOULUUN LAUANTAISIN, SYKSYLLÄ PERUNANNOSTOLOMALLE JA TALVELLA HIIHTÄMÄÄN

Paikka: sukset käytävssä

Teksti

Ennen vanhaan koulu- ja työviikot kestivät maanantaista lauantaihin. Vasta vuonna 1971 siirryttiin viisipäiväiseen koulu- ja työviikkoon. Lisäksi esimerkiksi syysloman sijalla oli alun perin 1940-luvulla käyttöönotettu niin sanottu perunannostoloma, joka saatettiin tuntea myös nimellä ”marjaloma”. Perunannostolomalla lapset työskentelivät kotona erilaisissa peltotöissä tai esimerkiksi marjoja poimien. Mitä enemmän satoa saatiin talteen niin omasta pellostä kuin luonnosta, niin sitä paremmin pärjättiin yli talven.

Työviikon lyhentymisen yhteydessä perustettiin niin sanottu syyslomaviikko. Hiihtoloma puolestaan tuli kansakouluihin 1930-luvun puolivälissä. Hiihtoloman ideana oli tarjota lapsille mahdollisuus ulkoiluun ja katkaista pitkä talvenselkä kouluissa.

Tehtävä (5–9. lk.)

Etsi tiedonhakupalvelu Finnasta vanhoja valokuvia hakusanoilla ”perunannosto” ja ”hiihtoloma”. Rajaa haku koskemaan kuvia. Voit myös rajata hakua ajallisesti vuosien 1920–1960 välille. Tutki vanhoja valokuvia ja pohdi seuraavia kysymyksiä.

Perunannosto

- Millaisin voimin ja konein perunoita on nostettu?
- Ketä perunapelloilla näkyy vanhoissa valokuvissa? Ketkä nostavat perunoita sotavuosien kuvissa (1939–1944)?
- Kuuluuko perunannosto sinun joka syksyysiin tehtäviisi?

Hiihtoloma

- Millaisia varusteita ja vaatteita hiihtäjillä on? Eroavatko ne nykypäivästä?
- Vertaile, eroaako nykyajan hiihtoloma entisaikojen hiihtolomasta.
- Mistä materiaalista suksia on ennen valmistettu?

Linkki Finna-palveluun:

<https://www.finna.fi/>

Taideteos

Warsta, Taruliisa

...Ja talvisin, kun lampi jäätyi..., 2007

serigrafia japaninpaperille

Oulun taidemuseon Minna-Liisa ja Jouni Kostaman
kokoelma

Kuvaaja: Mika Friman

KURINPITO

Paikka: luokkahuoneen nurkka

Pitkä teksti

Kurinpito oli kansakouluissa alkuunsa kovaa. Kansakoulun isänä tunnettu Uno Cygnaeus (1810–1888) haaveili jopa sotilaallisesta kurista koulussa. Kuitenkin ruumiillinen kuritus kiellettiin vuonna 1914. Rangaistuskeinoina 1930-luvulla sallittiin seisottaminen, luokasta poistaminen, kotimuistutus ja jälki-istunto. Aikalaisten muistelut kuitenkin osoittavat, että ruumiillinen kurittaminen oli osa joidenkin opettajien toimintaa vielä pitkään sotavuosien jälkeenkin.

Kuri oli kansakoulun luokissa kaikkienensa kovaa, oppilailta odotettiin hyvää käytöstä, hiljaisuutta ja hyvää ryhtiä. Rangaistavia asioita olivat lunttaaminen, varastelu, valehtelu, kiroilu, tuhmien puhuminen ja piirtely. Myös kantelua pidettiin pahana, minkä vuoksi oppilaat eivät aina uskaltaneet kertoa opettajalle esimerkiksi koulukiusaamisesta. Opettaja vahti koululaisten käytöstä vahvalla auktoriteetillaan. Opettajat olivat usein kylien ja kuntien yhteisöissä tärkeitä ja vaikutusvaltaisia ihmisiä.

Lyhyt teksti

Kurinpito oli kansakoulussa alkuunsa kovaa. Ruumiillinen kuritus kuitenkin kiellettiin 1914. Rangaistuskeinoina 1930-luvulla sallittiin seisottaminen, luokasta poistaminen, kotimuistutus ja jälki-istunto.

Kuri oli kansakoulun luokissa kaikkienensa kovaa ja oppilailta odotettiinkin hyvää käytöstä, hiljaisuutta ja hyvää ryhtiä. Rangaistavia asioita olivat esimerkiksi lunttaaminen, kiroilu ja piirtely. Myös kantelua pidettiin pahana, minkä vuoksi oppilaat eivät aina uskaltaneet kertoa opettajalle esimerkiksi koulukiusaamisesta. Opettaja vahti koululaisten käytöstä vahvalla auktoriteetillaan.

KOULUNKÄYNTI SOTIEN AIKANA

Paikka: takki keittiössä

Pitkä teksti

Suomen kohtaamat sotavuodet vaikuttivat myös kansakoulujen toimintaan. Useat koulurakennukset otettiin puolustusvoimien käyttöön. Koulut toimivat sotasairaaloina, sotavankien ja evakkojen sijoituspaikkoina sekä joukkojen majoitustiloina.

Sodan tuomina poikkeusvuosina myös lapset osallistuivat työntekoon isommalla panoksella. Esimerkiksi sadonkorjuun aikana lapset työskentelivät ahkerasti.

Ahtaissa oloissa koulua käytiin myös useammassa vuorossa ja toisinaan myös hyvin alkeellisissa rakennuksissa. Tuhoutuneiden koulujen tilalle rakennettiin erilaisia parakkirakennuksia tai kouluille etsittiin tila jostakin muusta rakennuksesta. Sodan aikana ja sen jälkeen koulunkäyntiä vaikeutti myös tarvikepula.

Lyhyt teksti

Suomen kohtaamat sotavuodet vaikuttivat myös kansakoulujen toimintaan. Useat koulurakennukset otettiin puolustusvoimien käyttöön. Koulut toimivat sotasairaaloina, sotavankien ja evakkojen sijoituspaikkoina sekä joukkojen majoitustiloina.

Sodan tuomina poikkeusvuosina myös lapset osallistuvat työntekoon isommalla panoksella. Esimerkiksi sadonkorjuun aikana lapset työskentelivät ahkerasti.

Ahtaissa oloissa koulua käytiin myös useammassa vuorossa ja toisinaan myös hyvin alkeellisissa rakennuksissa. Sodan aikana ja sen jälkeen koulunkäyntiä vaikeutti myös tarvikepula.

Tehtävä (1–9. lk.)

Pohtikaa parin kanssa seuraavia kysymyksiä:

- Millaista olisi käydä koulua useammassa vuorossa?
- Mitä tarvikkeita saatte uuden lukukauden alussa koulusta?
- Millaista olisi käydä koulua ilman kirjoja, kyniä, vihkoja tai älylaitteita?

TYTÖT JA POJAT

Paikka: rukki opettajan keittiössä

Teksti

1900-luvun alkupuoliskolla opetuksella pyrittiin kasvattamaan tietynlaisia tyttöjä ja poikia. Tytöistä haluttiin kasvattaa ennen kaikkea käytännönläheisiä, ymmärtäviäisiä ja kunnollisia perheenäitejä. Pojat puolestaan pyrittiin kasvattamaan erilaisiin ammatteihin. Esimerkiksi maaseudulla maatalousoppia pidettiin tärkeänä osana poikien tietotaitoa. Myös opetusta suunnattiin sen mukaan, olivatko kyseessä tytöt vai pojat. Esimerkiksi tytöille opetettiin kotitaloutta, kodinhoitoa, käsitöitä (tekstiilityö) ja talousoppia. Pojille puolestaan opetettiin esimerkiksi mekaniikkaa, piirustusta sekä laskento- ja asioimiskirjoitusta.

Tehtävä (1–9.lk)

Katsokaa dokumentti Aleksis Kiven kansakoulusta. Video on kuvattu 1930-luvun lopulla. Pohtikaa yhdessä alla olevia kysymyksiä.

- Millaisia huomioita teit videosta? Onko teidän koulussanne samanlaista?
- Kiinnititkö huomiota koululaisten pukeutumiseen, miten se eroaa nykyajasta?
- Millaisia huomioita teet käsitöiden opetuksesta?
- Miten välitunnille meneminen, oleminen ja takaisin tunnille tuleminen eroavat nykyajasta?
- Miltä liikuntatunnit näyttävät videolla?

https://kavi.finna.fi/elavamuisti/Record/elavamuisti.elavamuisti_video_1546

LUKUTAITO

Paikka: kirjat toisella pöydällä luokkahuoneessa

Pitkä teksti

1800-luvulla lukemisen taito oli kirkon toiminnan käsissä. Evankelis-luterilainen kirkko odotti, että jokainen täysi-ikäinen osasi lukea ja tunsu kristinuskon oppeja. Kirjoittamisen taitoa ei niinkään nähty tarpeelliseksi. Jotta ihminen pääsi rippikoulun läpi, tuli hänen osata lukea. Vasta rippikoulun käynyt sai mennä naimisiin ja alkaa kummiksi. Rippikoulun suorittaminen tarkoitti siirtymistä aikuisuuteen. 1800-luvulla Suomi oli jakautunut lukutaidossa länteen ja itään. Läntisellä alueella suhtauduttiin lukemiseen positiivisemmin ja laajempi kansanosa osasi lukea kuin Itä-Suomessa, jossa lukemisen sijaan harjoitettiin enemmän suullista kansanperinnettä.

Vuonna 1866 annettu kansakouluasetus oli sysäys lukutaidon paranemiselle. Lisäksi kansallisen heräämisen yhteydessä suomenkieliset lehdet ja kirjallisuus paransivat myös lukutaitoa ja sen opettelua. Myös kirjastolaitosta kehitettiin 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa. Varsinainen suuri lukutaidon kehittyminen tapahtui kuitenkin oppivelvollisuuslain myötä vuonna 1921. Kaikki uudet sukupolvet siirtyivät kansakoulun myötä hiljalleen luku- ja kirjoitustaidon pariin.

Lyhyt teksti

1800-luvulla lukemisen taito oli kirkon toiminnan käsissä. Evankelis-luterilainen kirkko odotti, että jokainen täysi-ikäinen osasi lukea ja tunsikin kristinuskon oppeja. Myös rippikoulun läpi pääsy vaati lukutaitoa.

Rippikoulun suorittaminen tarkoitti siirtymistä aikuisuuteen. 1800-luvulla Suomi oli jakautunut lukutaidossa länteen ja itään. Läntisellä alueella suhtauduttiin lukemiseen positiivisemmin ja laajempi kansanosaa osasi lukea kuin Itä-Suomessa.

Vuonna 1866 annettu kansakouluasetus oli sysäys lukutaidon paranemiselle. Varsinainen suuri lukutaidon kehittyminen tapahtui kuitenkin oppivelvollisuuslain myötä vuonna 1921. Kaikki uudet sukupolvet siirtyivät kansakoulun myötä hiljalleen luku- ja kirjoitustaidon pariin.

Taideteos

Berczeli, Riitta
Kirjoittava tyttö, ajoittamaton
piirustus
Oulun kaupungin kokoelma
Kuvaaja: Mika Friman

TERVEYDENHUOLTO

Paikka: pullo pöydällä opettajan keittiössä

Teksti

Hygieniä oli 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa monissa kodeissa melko alkeellisella tasolla. Oppivelvollisuuden myötä vuodesta 1921 alettiin kiinnittämään huomiota myös oppilaiden terveydenhuoltoon. Lapsia esimerkiksi opetettiin koulussa pitämään huolta hygieniasta ja heidän terveyttään alettiin seuraamaan.

Tiedetään, että esimerkiksi 1930-luvulla alipainoisille lapsille annettiin kansakoulussa kalanmaksaöljyä, mistä sai ravinteita ja energiaa. Vasta sotavuosien jälkeen kouluihin saatiin säännölliset terveystarkastukset.

KOULUMATKAT JA ASUNTOLAT

Paikka: sänky opettajan kamarissa

Pitkä teksti

Koulumatka kansakouluun ei ollut aina helppo. Osa oppilaista tuli valaisematonta ja täysin tietöntä reittiä kouluun. Oppilaat kulkivat erilaisia metsätaipaleita ja -polkuja pitkin kävellen ja talvella hiihtäen. Myös vesistöt saattoivat olla esteinä, joten kesäaikaan soudettiin ja talvella kuljettiin jäitä pitkin. Köyhimpien koululaisten vaatteet, kengät ja varusteet saattoivat olla huonoja, mitkä vaikeuttivat koulumatkoja.

Vuoden 1921 oppivelvollisuuslain mukaan oppilaan koulumatka ei olisi saanut olla viittä kilometriä pidempi, tai oppilas vapautettiin oppivelvollisuudesta. Vuonna 1947 säädettiin asuntolalaki, joka tarkoitti pitkän matkan oppilaille ilmaista asumista ja ruokaa asuntolassa. Tämän seurauksena kaikki siirtyivät oppivelvollisuuden piiriin.

Asuntoloita oli erityisesti Lapissa ja Kainuussa, jossa väestötiheys oli harvaa ja välimatkat kouluun pitkiä. Asuntolassa kuria ja järjestystä valvoi asuntolanhoitaja. Lasten sopeutuminen ei ollut helppoa, sillä asuntolassa saatettiin asua pitkiä aikoja erossa perheestä. Kansakouluja pyrittiin kuitenkin rakentamaan varsin tiheään juuri sen vuoksi, että lapset pääsivät kulkemaan kouluihin kotoaan. Hoidettu tieverkosto yleistyi Suomessa vasta 1960-luvulta lähtien, jolloin koulumatkat myös helpottuivat.

Lyhyt teksti

Koulumatka kansakouluun ei ollut aina helppo. Oppilaat kulkivat erilaisia metsätaipaleita ja -polkuja pitkin kävellen ja talvella hiihtäen. Köyhimpien koululaisten vaatteet, kengät ja varusteet saattoivat olla huonoja ja se vaikeutti matkaa entisestään.

Vuoden 1921 oppivelvollisuuslain mukaan oppilaan koulumatka ei olisi saanut olla viittä kilometriä pidempi, tai oppilas vapautettiin oppivelvollisuudesta. Vuonna 1947 säädettiin asuntolalaki, joka tarkoitti pitkän matkan oppilaille ilmaista asumista ja ruokaa asuntolassa. Tämän seurauksena kaikki siirtyivät oppivelvollisuuden piiriin.

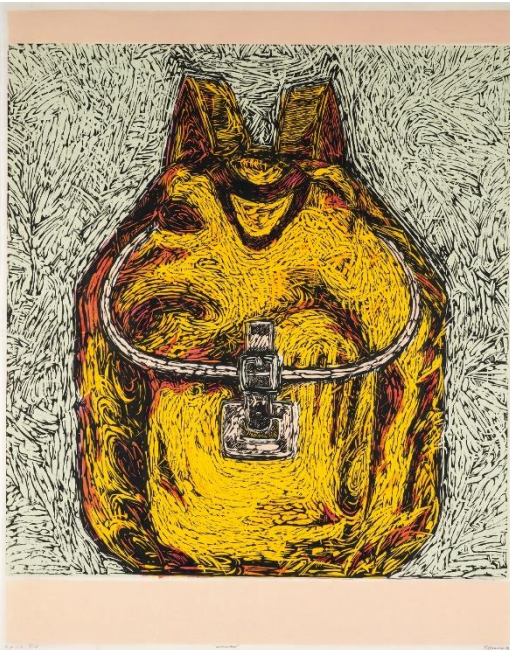
Lasten sopeutuminen asuntoihin ei ollut helppoa, sillä asuntolassa saatettiin asua pitkiä aikoja erossa perheestä. Kansakouluja pyrittiin kuitenkin rakentamaan varsin tiheään juuri sen vuoksi, että lapset pääsivät kulkemaan kouluihin kotoaan.

Tehtävä (1.–9.lk)

Pohtikaa alla olevia kysymyksiä luokalla.

- Millä tavoin sinä kuljet kouluun?
- Onko koulutiesi valaistu?
- Miltä tuntuisi kulkea kouluun valaisemattomia metsäpolkuja?
- Miltä tuntuisi asua koulun järjestämässä asuntolassa?

Taideteos

Kaakko, Hannu
Reppufirma, 1989
puupiirros
Oulun kaupungin kokoelma
Kuvaaja: Mika Friman

OPETTAJAT

Paikka: valokuva kamarissa

Teksti

Opettajilla oli suuri vapaus ja valta päättää koulunsa toiminnasta ja sisällöistä vapaasti. Pienimmissä kouluissa työskenteli mahdollisesti vain yksi opettaja ja hieman isommassa muutama. Vasta vuoden 1958 kansakouluasteuksessa opettajien työtä alettiin ohjaamaan tarkemmin. Asetus velvoitti opettajat noudattamaan opetussuunnitelmaa, kirjaamaan päiväkirjaa ja käyttämään hyväksytyjä oppikirjoja. Opettajiin liittyy kansakoululaisten mielissä niin huonoja kuin hyviä muistoja.

Taideteos

Liukko, Rauni
Ruotsinkielen lehtori, 1972-1993
sekatekniikka
Oulun taidemuseo
Kuvaaja: Mika Friman

HUONEIDEN LÄMMITTÄMINEN

Paikka: keittiön hella

Teksti

Huoneiden lämmittäminen tapahtui kansakoulun alkuaikoina järjestäjäoppilaiden toimesta. Koulurakennuksia lämmitettiin puulla. Yleensä koulurakennusten huoneissa sijaitsi pönttöuuneja tai kakluuneja. Haukiputaalla eli myös Kellon koulussa vahtimestari hoiti todennäköisesti luokkien lämmityksen vuodesta 1928, kun kunta kielsi lasten käyttämisen siivous- ja lämmitystöihin.

Tehtävä (7–9. lk.)

Finna.fi:n käytön harjoittelua. Etsi Finnasta kuvia, esimerkiksi hakusanoilla “pönttöuuni”, “kakluuni” ja “kansakoulu”. Rajaa haku kuviin ja ajallisesti vuosiin 1920–1960.

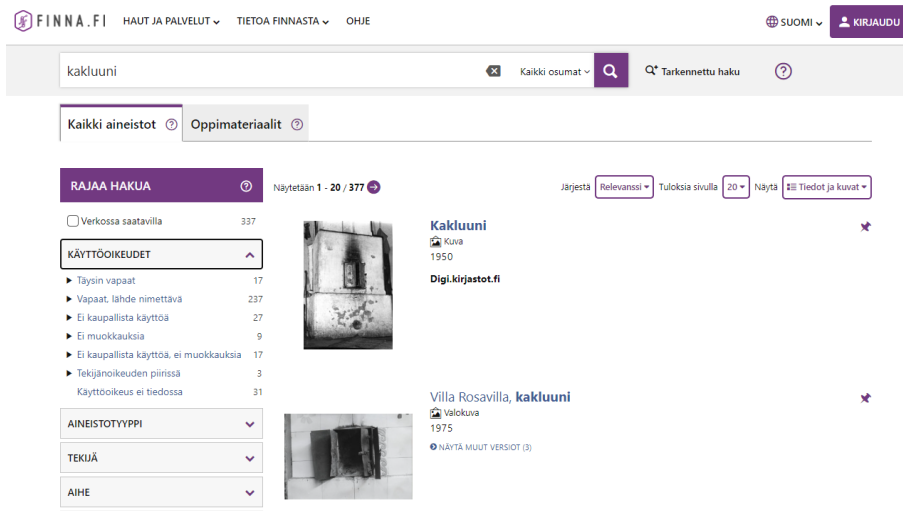
Tutustu kuvien käyttöehtoihin. Mitä tarkoittaa, jos kuva on vapaasti käytettävissä? Saatko käyttää kuvaa esimerkiksi omassa kouluesitelmässäsi? Mitä tarkoittaa, jos kuvan käytön yhteydessä on mainittava lähde? Mistä lähdetiedot löytyvät? Mitä kuvan kaupallinen käyttö tarkoittaa?

<https://www.finna.fi/>

Lisätietoa

Kuvien käyttöohjeiden selostukset löytyvät tältä sivulta: <https://www.finna.fi/Content/terms>.

Finnan hakutoiminnossa on mahdollista hakea kuvia käyttöoikeuden perusteella. Tämä voi olla hyödyllinen ominaisuus silloin, kun oppilaat tekevät esimerkiksi esitelmiä, joihin tarvitaan kuvia. (Kuva 7.)

The screenshot shows the Finna.fi search interface. At the top, there is a search bar with the query 'kakluuni'. Below the search bar, there are filters for 'Kaikki aineistot' and 'Oppimateriaalit'. On the left side, there is a 'RAJAA HAKUA' section with various filters: 'Verkossa saatavilla' (337), 'KÄYTTÖOIKEUDET' (with sub-filters like 'Täysin vapaat', 'Vapaat, lähde nimettävä', etc.), 'AINEISTOTYYPPI', 'TEKIJÄ', and 'AIHE'. The search results are displayed in a grid, showing a photo of a building facade and a photo of a window frame. The results include the title 'Kakluuni', the source 'Digi.kirjastot.fi', and the date '1950'. Another result shows 'Villa Rosavilla, kakluuni' with the source 'Valokuva' and the date '1975'.

Kuva 7 Käyttöoikeuden mukaan hakeminen. Valitse rajaus vasemman laidan valikosta. Voit valita useita.

Esimerkki lähdetiedoista alla (Kuva 8).

Tälle kuvalle sopiva lähdetieto voidaan esittää esimerkiksi muodossa "Kuva: Museovirasto, Historian kuvakokoelma, kuvaaja: Lars Petterson 1941." (Kuva 8.)

[Lisää suosikkeihin](#) [Lähetä sähköpostilla](#) [Vie viite](#) [Viitetiedot](#) [Tulosta](#) [QR-koodi](#) [Finna API](#)

[LATAA KUVA](#)

[NÄYTÄ KUVAN TIEDOT](#)

Aineiston käyttöoikeudet

  CC BY 4.0 [Mitä merkintä tarkoittaa?](#)

Kirstin porstuankamarin kakluuni

Pettersson, Lars, kuvaaja 1941

fyysinen kuvaus: pysty

Aineistotyyppi

 Kuva

Organisaatio

Museovirasto

Kokoelma

Historian kuvakokoelma

Tunniste

HK10000:3012

Mitat

9,0 x 6,0 cm

Valmistus

valmistusaika 19.05.1941

Suomi, Rauma; Kirsti

Pettersson, Lars, kuvaaja

Aiheen paikka

Suomi, Rauma, Kirsti, Rauma, Kirsti

Aiheen aika

19.05.1941

Aiheet

puurakennukset

asuinrakennukset

interiöörit

tapetit

uunit

LISÄÄ

Kuva 8 Kuvan tiedot näkee klikkaamalla kuvan auki.

Lisätietovinkkejä

<http://www.oulu.ouka.fi/aikamatkaoulu/lisatiedot/oulusakoulusa.htm>

Arola, P., Heiska, J., Hyyrö, T., Merimaa, E., Kosonen, E., Männistö, J., . . . Tähtinen, J. (2015). *Koulumuistot: Kokemuksia koulusta, tutkimusta muistelusta*. Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historian seura.

Asunmaa, M., Lahti, V., Kivari, J., Myllylä, V., Ojala, L., Rönty, V., . . . Jussinpekka, J. (2000). *Välähdyksiä Haukiputaan kouluista: Haukiputaan koululaitoksen 125-vuotisjuhlajulkaisu*. Haukiputaan kunnan sivistyspalvelut.

Haukiputaan kunnan koululaitos & Rönty, V. (1975). *Koulutaival: Haukiputaan kunnan koululaitoksen vaiheita vv. 1875-1975*. Haukiputaan kunta.

Huttunen, P. (1974). *Oulun kaupungin kansakoulu 1874-1974: 1, Kansakoulun perustamisesta oppivelvollisuuskouluun 1874-1921*. Oulun kaupungin kansakoulu.

Huttunen, P. (1986). *Oulun kaupungin kansakoulu 1874-1974: 2. osa, Oppivelvollisuuskoulusta peruskouluun 1921-1974*. [Oulun kaupunki].

Hyyrö, T. (2007). Oppilasasuntola - syrjäseudun lapsen koulukoti. Suomen kouluhistoriallisen Seuran vuosikirja, s. 221–249. <https://journal.fi/koulujamenneisyys/article/view/99010/56698>

Kauranne, J. (2012). *Rinnakkaiskoulusta yhtenäiseen peruskouluun*. Suomen Kouluhistoriallinen Seura.

Kuka keksi hiihtoloman? – Kauniaisissa lapset saivat yhden päivän loman jo 1910-luvulla. YLE. 20.2.2016. <https://yle.fi/a/3-8688141>

Malinen, A., & Tamminen, T. (2017). *Jälleenrakentajien lapset: Sotienjälkeinen Suomi lapsen silmin*. Gaudeamus.

Nurmi, V. (1989). *Kansakoulusta peruskouluun*. WSOY.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, kustantaja, Heikkinen, A., & Leino-Kaukiainen, P. (2011). *Valistus ja koulunpenkki: Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Syvöja, H. (2004). *Kansakoulu - suomalaisten kasvattaja: Perussivistystä koko kansalle 1866-1977*. PS-Kustannus.

Syysloma käytettiin ennen potunnostoon ja karvalakin hakuun. YLE. 15.10.2012. <https://yle.fi/a/3-6335271>

Valtasaari, A. (1966). *Kansakoulu 1866-1966*. Otava.

Varjo, Janne 2021: Oppivelvollisuus 100 vuotta. *Kasvatus* 1/2021, s.3–6.
<https://journal.fi/kasvatus/article/view/107957/63041>